

MEHMANXANA FƏALİYYƏTİNİN İNKİŞAFINDA DÖVLƏT TƏNZİMLƏNMƏSİ MEXANİZMLƏRİ

Xülasə

İşin araşdırılması zamanı mehmanxana sənayesində bir sıra problemlər müəyyənləşdirilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, belə problemlər bu sahənin inkişafına mənfi təsir göstərir. Bu cür problemlərə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

- Qiymət problemi;
- Keyfiyyət problemi;
- Yerləşdirmə problemi;
- Viza problemi;
- Sahibkarların fəaliyyətinin tənzimlənməsi problemləri;
- Texniki problemlər;
- Beynəlxalq əlaqələrin zəif olması;
- İnnovasiyalardan istifadənin zəifliyi və s.

Dövlət tərəfindən ilk növbədə bu sahəyə diqqət artırılmalı, investisiya qoyuluşlarına şərait yaradılmalı, mehmanxana sənayesinin inkişafını ləngidən bütün problemlərin araşdırılmasına dair tədbirlər həyata keçirilməlidir. Eyni zamanda mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrdə qiymət amili nizamlanmalı, xidmətin səviyyəsi artırılmalıdır. Mehmanxana sənayesi turizmin inkişaf etdirilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Digər tərəfdən mehmanxana fəaliyyətinin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi işləri təkmilləşdirilməli, bu sahəyə ixtisaslı mütəxəssislər cəlb edilməlidir.

Aşağıda Azərbaycanın mehmanxana sənayesinin inkişafı, formalaşması və fəaliyyət dairəsinin genişləndirilməsi üçün təkliflər göstərilmişdir:

- investisiya qoyuluşlarına şərait yaratmaq və ölkəyə mehmanxana biznesində kapital qoymaq istəyən iş adamları üçün imkan dairəsinin genişləndirmək;
- qeyri-neft sektoru kimi turizmə diqqəti artırmaq, həmçinin mehmanxana sənayesini inkişaf etdirmək;
- mövcud mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin hüquqi bazalarını beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırmaq;
- mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrdə xidmətin keyfiyyətini artırmaq;
- beynəlxalq mehmanxana şəbəkələri ilə əməkdaşlıq yaratmaq və onların təcrübəsindən ölkədə istifadə etmək;
- regionlarda mehmanxana sənayesini inkişaf etdirmək;
- mehmanxana sənayesində çalışan kadrları müasir standartlara uyğun hazırlamaq;
- dövlətin mehmanxana sənayesinin inkişaf etdirilməsinə aid dövlət standartları və proqramlar qəbul etmək;
- mehmanxanalarda qiymət amilini dövlət tərəfindən tənzimləmək;
- vergilərin qanuni formada alınmasını təmin etmək;
- innovasiyaların tətbiq dairəsini genişləndirmək.

Yuxarıda verilən təkliflərin həyata keçirilməsi mehmanxana sənayesinin inkişaf etməsinə şərait yaradacaq, eyni zamanda ölkəmizə gələn turist sayının artması ilə nəticələncək. Belə olduqda, ölkənin turizm potensialına sahib ərazilərində turizmin inkişaf etdirilməsi daha asan olacaq.

Açar sözlər: mehmanxana, tənzimləyici, informasiya, rəqabət, sənaye, metod.

Mehmanxana fəaliyyətinin tənzimlənməsi dövlətin əsas planlarından biridir. Ümumiyyətlə, dövlət 3 funksiyanın yerinə yetirilməsinə xüsusi diqqət ayırır: vergi, vəsaitlərin xərclənməsi və tənzimlənmə fəaliyyətinin həyata keçirilməsi. Tənzimlənmə dedikdə dövlətin həm birbaşa, həm də dolayı yolla müəssisəyə müdaxiləsi başa düşülür. Birbaşa müdaxiləyə dövlətin əsas və ikinci dərəcəli qanunvericiliyi, dolayı yolla müdaxiləyə isə şəxsi mənfəət, telefon zəngləri, məsləhətlər verilməsi və s. aid edilir. Digər tərəfdən, müəssisələrin iqtisadi tənzimlənməsi rəqabətin əvəzləyicisi kimi çıxış edir.

Mehmanxana fəaliyyətinin tənzimlənməsi zamanı işin düzgün qurulması mühim əhəmiyyət daşıyır. Tənzimləyici orqanların rollarının və funksiyalarının dəqiq təyin edilməsi vacibdir. Mehmanxana sənayesində tənzimləyici orqanların qarşısında duran əsas vəzifələr aşağıdakılardır:

1. İstehlakçı hüquqlarının qorunmasının tənzimlənməsi;
2. Mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin maliyyə sabitliyinin təmin edilməsinin tənzimlənməsi;
3. Mehmanxana sənayesində rəqabət mühitinin formalaşdırılmasının tənzimlənməsi;
4. İnformasiyaların toplanmasının və yayılmasının tənzimlənməsi. Mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin fəaliyyətinin tənzimlənməsi iki yolla həyata keçirilir: Köhnə və yeni tip tənzimlənmə metodu. Köhnə tip tənzimlənmə metoduna aiddir:
 - dövlət təbəçiliyində olan mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin tənzimlənməsini həyata keçirir;
 - dövlət həmin müəssisələrə aid əməliyyat qərarlarını təsdiqləyir;
 - müəssisəyə rəhbərlik edən şəxs eyni zamanda sahibkar və tənzimləyici vəzifəsindədir;
 - dövlətə məxsus ola mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələr rəqabət şəraitindən müdafiə edilir, lakin bu zaman müəssisələrin bütün xərclərinin ödənilməsinə imkan verilməyə də bilər;
 - subsidiya və subsidiyalara icazə verilir və dəstəklənir.

Yeni tip tənzimlənmə metodu zamanı investorlar tərəfindən bazara kapital axınının olmasına şərait yaradılır. Bunun nəticəsində artıq yeni mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələr yaradılır. Eyni zamanda investorlar çalışır ki, dövlətin müdaxiləsini bacardıqca azaltsınlar və sərbəst fəaliyyətlərinin təmin edə bilsinlər. Fərdi formada rəqabət mühiti formalaşdırılır və beləliklə, iqtisadi artıma şərait yaradılır. Yeni və köhnə tip tənzimlənmə metodlarını müqayisə etdikdə aydınlaşdırmaq olar ki, köhnə tip tənzimlənmə metodu zamanı qiymət və texniki standartlar fərqləndirilir, sahibkarlar mehmanxana və ya mehmanxana tipli müəssisələrdə nəzarəti təmin edir. Yeni tip tənzimlənmə metodu zamanı isə müəyyən mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrdə rəqabət mühiti yaradılır, qanunlar çərçivəsində düzgün siyasət yeritməklə inhisarçı şirkətlərin fəaliyyət mexanizmləri tənzimlənir. Digər tərəfdən müstəqil tənzimləyiciyə olan tələbat da xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Mehmanxana sənayesində müstəqil tənzimləyici dedikdə, investorların gözlənilməz risklərdən qorunması, istehsalçıların müəyyən edilmiş standartları aşmamasına nəzarət edilməsi və bazar qanunlarının şəffaf və sabit qalmasının təmin edilməsi nəzərdə tutulur.

Mehmanxana sənayesində investorların mühafizə olunması əsas problemlərdən biridir. Belə ki, investorların mühafizə olunmasının əsas səbəbləri kimi aşağıdakıları sadalamaq olar:

- investorların söyləri nəticəsində böyük mənfəət əldə edilir;
- investorlar mehmanxana sənayesinə kapital qoyur və istənilən nəticənin əldə olunması üçün uzun vaxt tələb olunur;
- rəqabət mühitinin yaradılması üçün qanunlar tələb olunur;
- investorların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, onların ölkəyə olan şübhələrini azaldır və beləliklə, onlar kapital qoyuluşlarını artırır.

Mehmanxana sənayesində fəaliyyətin tənzimlənməsini təmin edən orqanlar bir sıra tələblərə əməl etməlidirlər. Həmin tələblər aşağıdakılardır:

1. Müstəqillik və ya özünüidarə;
2. Şəffaflıq və ya səlahiyyət;

3. Cavabdehlik.

Müstəqillik nazirliyə məxsus olmayan struktur olub, tarif dərəcələrinin dəyişdirilməsi, lisenziyaların verilməsi və problemlərin həllinə aid icazəyə ehtiyacı olmayan tələbdir.

Müstəqillik nəticəsində dövlət tərəfindən istehlakçı və investorlara düzgün münasibət bəslənir, siyasətçilər aldadıcı üsullardan istifadə etməyə çəkinir, beləliklə, investorların inamını qazanmağa nail olunur. Mehmanxana sənayesində müstəqil tənzimləyicilərdən istifadə olunması siyasətçilər üçün də əlverişli şərait yaradır. Müstəqil tənzimləyicilərdən istifadə zamanı, siyasətçilər qeyri-populyar qərarların dəyişdirilməsini tələb edər, ictimaiyyətə müraciət olunmadan yorucu işlərdən imtina etmək üçün çalışanlara köməklik göstərər və bunun nəticəsində inam qazana bilirlər.

Müstəqil tənzimləyicilərin heyəti təyin olunarkən şərtlər, keyfiyyət meyarları və görüşlərin kim tərəfindən təyin edilməsi mərhələlərindən keçirlər. Müstəqil tənzimləyicilər lisenziyaların ödənilməsini və büdcənin tədiqlənməsini tənzimləyir. Eyni zamanda üzrlü səbəb olduğu halda işdən azad etməni də həyata keçirə bilər. Hər sahədə olduğu kimi müstəqilliyin də bir sıra problemləri vardır. Belə ki, heç bir orqan tam mənada müstəqil sayıla bilməz. Digər tərəfdən, müstəqil tənzimləyicilər fəaliyyət zamanı büdcəyə müraciət etməyə məcburdur. Həmçinin fəaliyyət zamanı bir sıra sənaye qrupları və siyasətçilər tənzimləyicinin fəaliyyətini ləngidə biləcək və ya mane ola biləcək problemlər yarada bilər. Rəqabət olmadıqda, hüquqi baza zəiflədiyində, siyasi təzyiqlər dominant mövqedə çıxış etdikdə və siyasi bölgü yaxşı olmadığında müstəqil tənzimləməni tətbiq etmək olduqca çətinləşir.

Mehmanxana sənayesində cavabdehlik tələbinin qərarları müzakirələrdən sonra verilir. Bütün tərəflərin müzakirədə iştirak etməsi vəlbidir. Verilən qərarlar sonda tənzimləyici orqan tərəfindən qəbul edilib təsdiqlənir. Bunu daha çox “oyunun müəyyən qaydaları” kimi xarakterizə etmək olar. Cavabdehliyin əsas xüsusiyyətlərinə şəffaflıq, düzgünlük, illik hesabatın aparılması, verilən qərarlar üzrə şikayətlərə ancaq məhkəmə prosesində baxılması, büdcəyə nəzarət, etik qaydaların normalanması, üzrlü səbəb olduqda işdən azad etmənin həyata keçirilməsi və s. daxildir. Şəffaflıq tənzimləyiciləri xüsusilə keçid dövrü daxil olmaqla tez-tez şübhə altında olurlar.

Mehmanxana sənayesində şəffaflıq tənzimləyicilərinin ilk işi çəkilən xərclərin kompensasiya edilməsi üçün qiymətlərin qaldırılması olur. Digər tərəfdən, tənzimləyicilər anlaşılmazlığın olmaması üçün istehlakçıya qiymət artımının subsidiyaların müşayiəti altında həyata keçirildiyini başa salmalıdır. Bu cür proses tamamilə şəffaf olmalı və düzgün formada həyata keçirilməlidir.

Mehmanxana sənayesində şəffaflıq tənzimləyicilərin həyata keçirilməsi zamanı istifadə olunan metodologiyalar bütün iştirakçılar tərəfindən obyektiv müzakirə olunmalı, bütün tərəflərin fikirləri nəzərə alınmaqla qərarlar qəbul edilməli və görüşlərin hər biri ictimaiyyətə açıq olaraq aparılmalıdır.

Mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin fəaliyyətinin tənzimlənməsinin səlahiyyətlərinin həddləri vardır. Onlara aşağıdakılar daxildir:

- Monitorinqlərin keçirilməsi;
- Məsləhətlərin verilməsi və ya alınması;
- Razılığa gəlinməsi;
- Qərarların təsdiq olunması;
- İstiqamətlərin seçilməsi və müəyyənləşdirilməsi;
- Tətbiq etmənin təmin edilməsi.

Mehmanxana fəaliyyətinin dövlət tənzimləyicisinin rolları standartların təyin edilməsi, verilməsi, dəyişdirilməsi, ləğv olunması, verilən standartların mövcud vəziyyətə cavab verib-vermədiyinin araşdırılması, qiymətlərin müəyyənləşdirilməsi, bazarda iştirakçılar arasında yaranan mübahisələrin həll edilməsi, qanundan kənara çıxdıqda müəssisələrin cərimələnməsindən ibarətdir. Müəyyən edilmiş orqanlar tərəfindən mehmanxanaların fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi həyata keçirildikdə, Azərbaycan Respublikası Turizm və Mədəniyyət Nazirliyinin öhdəsinə düşən işlərə aşağıdakılar daxil olur:

- Özəlləşdirmə;
- Sahənin planlaşdırılması;

- Sahə strategiyasının yaradılması;
- Hüquqi normaların təyin edilməsi;
- Dövlət üçün təhlükəsiz olan investisiya qoyuluşlarını təmin etmək;
- Elmi-tədqiqat işlərinə dəstək verilməsi.

Mehmanxana sənayesində dövlətin bazara göstərdiyi təsirə xüsusi fikir verilir. Bazarın çatışmazlıqları aydınlaşdırılır və onların aradan qaldırılma yolları tapılır. Belə ki, bazarın bütün bunların öhdəsindən gəlməyi çətindir. Bu zaman mehmanxana fəaliyyətinin bazarda tənzimlənmə prosesində aşağıdakı hallar əmələ gəlir:

1. Dövlət problemlərin həlli yollarını araşdırır, tapılan yollar arasından ən optimalını seçir;
2. Məsələlərin aydınlaşdırıldığı zaman hökumət və qeyri-hökumət orqanları bir xətdə birləşə bilər;
3. Mehmanxana sənayesində bazarın tənzimlənməsi müəyyənləşdirilmiş maliyyə hesabına baş verir;
4. Dövlət tənzimlənməsinin həyata keçirilməsi bir neçə istiqamətdə ümumi fəaliyyət təcrübəsinin yaradılmasına imkan verir.

Ümumiyyətlə, dövlətin mehmanxana sənayesində fəaliyyətin tənzimlənməsini həyata keçirməsi bu sahənin inkişafında xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Dövlət tərəfindən bütün proseslərin qanun çərçivəsində həyata keçirilməsi və inkişafına şərait yaradılması mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrdə məsuliyyətin artmasına, qanun çərçivəsində müəssisənin fəaliyyət göstərməsinə, öz şəxsi mənafeələrini qorumasına və ölkə büdcəsində müsbət rol oynamasına köməklik göstərir. Bütün bu səbəblərə istinadən qeyd etmək olar ki, dövlətin mehmanxana sənayesindəki rolu olduqca böyükdür.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Bakı, 1995
2. Azərbaycan Respublikasının “Turizm haqqında” Qanunu, Bakı, 27 iyul 2021
3. Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanı, Bakı, 24 noyabr 2003
4. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, “Standartlaşdırma və sertifikatlaşdırma” haqqında ümumi arayış, Bakı, 2015
5. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, Azərbaycanda Turizm, Bakı, 2016
6. A.M.Qafarov. Metrologiya, standartlaşdırma və sertifikatlaşdırma, Bakı, 2008
7. A.H.Tağıyev, İ.B.Əmirov. İnnovasiya menecmenti, Bakı, 2010

*Буюкага Рамиз оглы Асланзаде
докторант АКУ
aslanovbabas44@gmail.com,*

*Анар Балабей Маликов
«Аграрная экономика и туристический бизнес»
старший преподаватель кафедры*

Механизмы государственного регулирования в развитии гостиничной деятельности

Резюме

В ходе расследования дела был выявлен ряд проблем в гостиничном бизнесе. Следует отметить, что подобные проблемы негативно влияют на развитие данной сферы. Примеры таких проблем включают в себя:

- Проблема цен;
- Проблема качества;
- Проблема с размещением;
- Проблема с визой;

- Проблемы регулирования деятельности предпринимателей;
- Технические проблемы;
- Слабость международных отношений;
- Слабость использования инноваций и т.д.

Прежде всего, государство должно уделить больше внимания этой сфере, создать условия для инвестиций, принять меры по исследованию всех проблем, тормозящих развитие гостиничной отрасли. При этом следует скорректировать ценовой фактор в гостиницах и заведениях гостиничного типа и повысить уровень сервиса. Особое значение с точки зрения развития туризма имеет гостиничная индустрия. С другой стороны, необходимо усовершенствовать государственное регулирование гостиничной деятельности и привлечь в эту сферу квалифицированных специалистов.

Ниже представлены предложения по развитию, формированию и расширению сферы деятельности гостиничного хозяйства Азербайджана:

- создать условия для инвестиций и расширить спектр возможностей для бизнесменов, желающих инвестировать в гостиничный бизнес страны;
- повышение внимания к туризму как ненефтяному сектору, а также развитию гостиничного бизнеса;
- адаптировать правовые базы существующих гостиниц и предприятий гостиничного типа к международным стандартам;
- повысить качество обслуживания в гостиницах и учреждениях гостиничного типа;
- установление сотрудничества с международными гостиничными сетями и использование их опыта в стране;
- развивать гостиничный бизнес в регионах;
- обучать персонал, работающий в гостиничной сфере, по современным стандартам;
- принять государственные стандарты и программы, связанные с развитием гостиничного хозяйства государства;
- регулировать государством ценовой фактор в гостиницах;
- обеспечить поступление налогов в законной форме;
- расширить сферу применения инноваций.

Реализация вышеизложенных предложений создаст условия для развития гостиничного хозяйства, и одновременно приведет к увеличению количества туристов, приезжающих в нашу страну. В этом случае будет легче развивать туризм в районах страны, обладающих туристическим потенциалом.

Ключевые слова: *гостиница, регулятор, информация, конкуренция, отрасль, метод.*

*Buyukaga Ramiz Aslanzade
graduate student ACU
aslanovbabas44@gmail.com,*

*Anar Balabey MALIKOV
"Agrarian economy and tourism business"
head teacher of the department*

State regulatory mechanisms in the development of hotel activity

Summary

During the investigation of the case, a number of problems in the hotel industry were identified. It should be noted that such problems have a negative impact on the development of this field. Examples of such problems include:

- Price problem;
- Quality problem;
- Placement problem;

- Visa problem;
- Problems of regulating the activities of entrepreneurs;
- Technical problems;
- Weakness of international relations;
- Weakness of using innovations, etc.

First of all, the state should pay more attention to this field, create conditions for investments, and take measures to investigate all the problems that slow down the development of the hotel industry. At the same time, the price factor in hotels and hotel-type establishments should be adjusted and the level of service should be increased. The hotel industry is of special importance in terms of the development of tourism. On the other hand, the state regulation of hotel activities should be improved, and qualified specialists should be involved in this field.

Below are suggestions for the development, formation and expansion of the sphere of activity of the hotel industry of Azerbaijan:

- to create conditions for investments and expand the range of opportunities for businessmen who want to invest in the country's hotel business;
- increasing attention to tourism as a non-oil sector, as well as developing the hotel industry;
- adapt the legal bases of existing hotels and hotel-type enterprises to international standards;
- to improve the quality of service in hotels and hotel-type establishments;
- establishing cooperation with international hotel chains and using their experience in the country;
- to develop the hotel industry in the regions;
- train personnel working in the hotel industry according to modern standards;
- to adopt state standards and programs related to the development of the state's hotel industry;
- to regulate the price factor in hotels by the state;
- to ensure the receipt of taxes in a legal form;
- to expand the scope of application of innovations.

The implementation of the above proposals will create conditions for the development of the hotel industry, and at the same time will result in an increase in the number of tourists coming to our country. In this case, it will be easier to develop tourism in the areas of the country with tourism potential.

Key words: hotel, regulator, information, competition, industry, method.